

PERIODONTAL KASALLIKLARNING KELIB CHIQISH SABABLARI

Qamariddinzoda Fotimabonu Qamariddinovna

Zarmed Universiteti 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Maxmudov G. A.

Zarmed universiteti stomatologiya kafedrasi mudiri

Annotatsiya: Mazkur maqolada periodontal kasalliklarning kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmlari hamda ularning inson salomatligiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqot davomida gingivit va parodontit kabi periodontal kasalliklarning asosiy etiologik omillari — mikroorganizmlar, noto'g'ri og'iz gigiyenasi, zararli odatlar, immun tizimi buzilishlari va ichki kasalliklar tahlil qilindi. Shuningdek, periodontal kasalliklarning oldini olishda profilaktika va erta diagnostikaning ahamiyati ko'rsatib berildi. Maqolada zamonaviy stomatologiya yondashuvlari bilan bir qatorda Sharq tabobati namoyandasi Abu Ali ibn Sinoning gigiyena va sog'lom turmush tarzi haqidagi qarashlariga ham murojaat qilingan.

Kalit so'zlar: Periodontal kasalliklar, gingivit, parodontit, milk yallig'lanishi, og'iz gigiyenasi, stomatologiya, profilaktika, mikroorganizmlar, diagnostika, Ibn Sino.

Kirish

Periodontal kasalliklar zamonaviy stomatologiyaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklar tishlarni ushlab turuvchi to'qimalarning yallig'lanishi va yemirilishi bilan xarakterlanadi. Periodontal kasalliklarning asosiy turlariga gingivit va parodontit kiradi. Ular vaqtida davolanmasa, tishlarning qimirlashi va tushib ketishiga olib kelishi mumkin.

So'nggi yillarda periodontal kasalliklarning yoshlar orasida ham ko'payib borayotgani kuzatilmoqda. Bunga noto'g'ri ovqatlanish, og'iz gigiyenasiga rioya qilmaslik, ekologik omillar va zararli odatlar sabab bo'lmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, periodontal kasalliklar kattalar orasida tish yo'qotilishining asosiy sabablaridan biri hisoblanadi.

Buyuk alloma Abu Ali ibn Sino o'zining Tib qonunlari asarida tish va milk kasalliklarining oldini olishda gigiyena va to'g'ri ovqatlanishning muhimligini ta'kidlagan. Ushbu qarashlar bugungi zamonaviy stomatologiya tamoyillari bilan uyg'unlashadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — periodontal kasalliklarning kelib chiqish sabablarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning profilaktikasi haqida ma'lumot berishdan iborat.

Periodontal kasalliklarning asosiy sababi og'iz bo'shlig'ida to'planadigan mikroblar qoplama hisoblanadi. Tish yuzasida yig'ilgan bakteriyalar vaqt o'tishi bilan

yumshoq va qattiq tish toshlariga aylanadi. Ushbu mikroorganizmlar toksinlar ishlab chiqarib, milk to'qimalarida yallig'lanish jarayonini keltirib chiqaradi. Dastlab gingivit rivojlanadi, keyinchalik esa jarayon chuqurlashib parodontitga o'tadi. Gingivit milklarning qizarishi, shishishi va qonashi bilan namoyon bo'ladi. Agar davolash o'z vaqtida amalga oshirilmasa, periodontal bog'lam va suyak to'qimalari zararlanadi.

Og'iz gigiyenasiga rioya qilmaslik periodontal kasalliklarning rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Tishlarni noto'g'ri yoki kam tozalash natijasida bakteriyalar soni ortadi. Tish orasida qoladigan ovqat qoldiqlari mikroorganizmlar uchun qulay muhit yaratadi. Shu sababli stomatologlar kuniga kamida ikki mahal tishlarni tozalash, dental ip va antiseptik eritmalaridan foydalanishni tavsiya qiladilar. Periodontal kasalliklarning rivojlanishida yosh omili ham muhim ahamiyatga ega. Yosh o'tishi bilan periodontal to'qimalarda fiziologik o'zgarishlar yuz beradi, qon aylanishi sustlashadi va to'qimalarning tiklanish qobiliyati pasayadi. Natijada milk va suyak to'qimalari bakterial ta'sirlarga nisbatan sezgir bo'lib qoladi. Shu sababli keksa yoshdagi insonlarda parodontit va tish yo'qotilishi ko'proq uchraydi. Biroq so'nggi yillarda yoshlar orasida ham periodontal kasalliklar sonining ortib borayotgani noto'g'ri turmush tarzi va gigiyena yetishmovchiligi bilan izohlanmoqda.

Gormonal o'zgarishlar ham periodontal kasalliklarning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Ayniqsa, homiladorlik, balog'at davri va menopauza vaqtida organizmdagi gormonal muvozanat o'zgarishi milklarning sezgirligini oshiradi. Homilador ayollarda "homiladorlik gingiviti" deb ataluvchi holat kuzatilishi mumkin. Bunda milklar shishadi, qonaydi va yallig'lanishga moyilligi ortadi. Shu sababli homiladorlik davrida stomatologik nazorat va gigiyenaga alohida e'tibor qaratish zarur.

Periodontal kasalliklarning rivojlanishida irsiy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Ayrim insonlarda genetik moyillik sababli milk to'qimalarining himoya xususiyati sust bo'ladi. Natijada bakteriyalar ta'sirida yallig'lanish jarayoni tez rivojlanadi. Agar oilada periodontal kasalliklar ko'p uchrasa, bunday insonlar profilaktik tekshiruvlardan muntazam o'tib turishlari kerak.

Noto'g'ri joylashgan tishlar va noto'g'ri prikus ham periodontal kasalliklarning sabablaridan biri hisoblanadi. Tishlarning zich yoki qiyshiq joylashuvi ularni tozalashni qiyinlashtiradi va mikroblar qoplama yig'ilishiga olib keladi. Bundan tashqari, noto'g'ri prikus ayrim tishlarga ortiqcha yuk tushishiga sabab bo'lib, periodontal to'qimalarning shikastlanishiga olib keladi. Ortodontik davolash bunday holatlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Avitaminoz holatlari ham milk salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, C vitamini kollagen tolalarining hosil bo'lishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu vitamin yetishmasa, milklar bo'shashib, qonash kuzatiladi. D vitamini va kalsiy yetishmovchiligi esa jag' suyaklarining mustahkamligini pasaytiradi. Shu sababli

muvozanatli ovqatlanish periodontal kasalliklarning profilaktikasida katta ahamiyatga ega.

Zamonaviy stomatologiyada periodontal kasalliklarni davolash uchun ultratovush skalerlari, lazer terapiyasi va fotodinamik usullar qo'llanilmoqda. Ultrasonik qurilmalar yordamida tish toshlari samarali olib tashlanadi. Lazer terapiyasi esa yallig'langan to'qimalarni tiklashga yordam beradi va bakteriyalar sonini kamaytiradi. Fotodinamik terapiya maxsus yorug'lik va preparatlar yordamida infeksiyani yo'q qilishga qaratilgan bo'lib, zamonaviy davolash usullaridan biri hisoblanadi.

Abu Ali ibn Sino tish va milk kasalliklarini davolashda tabiiy vositalardan keng foydalangan. U ayrim dorivor o'simliklar milklarni mustahkamlashi va og'izdagi yallig'lanishni kamaytirishini ta'kidlagan. Xususan, romashka va adaçay damlamalari antiseptik xususiyatga ega ekanligi bugungi ilmiy tadqiqotlarda ham isbotlangan. Ibn Sino tozalik va me'yoriy ovqatlanishni inson salomatligining asosi deb bilgan.

Periodontal kasalliklarning oldini olishda muntazam profilaktik ko'riklar muhim rol o'ynaydi. Har olti oyda stomatolog ko'rigidan o'tish orqali kasalliklarni dastlabki bosqichda aniqlash mumkin. Professional tozalash muolajalari tish toshlari va bakterial qoplamalarni bartaraf etadi. Shu bilan birga, tibbiy targ'ibot va gigiyenik bilimlarni oshirish aholining periodontal kasalliklar haqidagi tushunchasini kengaytiradi. Periodontal kasalliklarning rivojlanishida ekologik omillar ham ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi. Atmosfera havosining ifloslanishi, zararli kimyoviy moddalar bilan uzoq muddatli kontakt va sifatsiz ichimlik suvi organizmning umumiy himoya tizimini zaiflashtiradi. Natijada og'iz bo'shlig'i shilliq qavati va periodontal to'qimalarning mikroblarga qarshi chidamliligi pasayadi. Ayniqsa, sanoat hududlarida yashovchi aholida milk kasalliklari ko'proq uchrashi kuzatiladi.

Surunkali infeksiyon kasalliklar ham periodontal kasalliklarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Organizmda mavjud bo'lgan infeksiya o'choqlari immun tizimini zaiflashtirib, og'iz bo'shlig'idagi yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi. Masalan, surunkali tonsillit, sinusit yoki oshqozon-ichak tizimi kasalliklari periodontal to'qimalar holatiga salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli stomatologik davolash umumiy organizm holatini hisobga olgan holda olib borilishi zarur.

So'lakning tarkibi va miqdori periodontal salomatlikda muhim o'rin tutadi. So'lak og'iz bo'shlig'ini tabiiy ravishda tozalaydi, bakteriyalar faoliyatini cheklaydi va himoya funksiyasini bajaradi. So'lak ajralishining kamayishi og'iz qurishiga olib keladi, bu esa mikroorganizmlar ko'payishi uchun qulay muhit yaratadi. Ayrim dori vositalarini uzoq muddat qabul qilish ham so'lak ajralishini kamaytirishi mumkin.

Periodontal kasalliklarning rivojlanishida noto'g'ri protez va plombalarning ham ahamiyati katta. Sifatsiz yoki noto'g'ri o'rnatilgan protezlar milklarni doimiy shikastlaydi va bakterial qoplama yig'ilishiga sabab bo'ladi. Bundan tashqari, tish

orasida qoladigan ortiqcha plombalovchi materiallar yallig'lanish rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli stomatologik muolajalarni sifatli bajarish periodontal sog'liqni saqlashda muhim hisoblanadi.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar periodontal kasalliklar bilan yurak-qon tomir kasalliklari o'rtasida bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Periodontal yallig'lanish vaqtida bakteriyalar va toksinlar qon oqimiga tushib, organizmning boshqa tizimlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim olimlar periodontal kasalliklar ateroskleroz va yurak infarkti rivojlanish xavfini oshirishini qayd etmoqdalar. Shu sababli og'iz bo'shlig'i salomatligi umumiy organizm sog'lig'ining muhim qismi sifatida qaraladi.

Abu Ali ibn Sino inson organizmidagi barcha a'zolar bir-biri bilan uzviy bog'liq ekanligini ta'kidlagan. U tish va milk kasalliklarini davolashda faqat mahalliy emas, balki umumiy sog'lomlashtirish choralariga ham e'tibor qaratgan. Ibn Sino toza havo, to'g'ri ovqatlanish va ruhiy xotirjamlik inson salomatligi uchun muhimligini qayd etgan. Bu qarashlar bugungi zamonaviy profilaktik tibbiyot tamoyillari bilan uyg'unlashadi.

Periodontal kasalliklarning oldini olishda professional gigiyena muolajalari muhim o'rin tutadi. Tish toshlarini muntazam tozalash bakterial qoplamalarni kamaytiradi va milklarning sog'lom holatini saqlaydi. Stomatologlar professional tozalashni yiliga kamida ikki marta amalga oshirishni tavsiya qiladilar. Bundan tashqari, antiseptik eritmalar va maxsus davolovchi tish pastalari periodontal kasalliklar profilaktikasida samarali vosita hisoblanadi.

Bolalarda periodontal kasalliklarning oldini olish ham dolzarb masala hisoblanadi. Sut tishlaridagi yallig'lanish jarayonlari keyinchalik doimiy tishlarning rivojlanishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli bolalarda gigiyenik ko'nikmalarni erta yoshdan shakllantirish muhimdir. Ota-onalar farzandlarini stomatolog ko'rigiga muntazam olib borishlari va to'g'ri ovqatlanishga e'tibor qaratishlari zarur.

Demak, periodontal kasalliklar ko'plab tashqi va ichki omillar ta'sirida rivojlanadigan murakkab kasalliklar hisoblanadi. Ularning oldini olish uchun og'iz gigiyenasiga rioya qilish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, zararli odatlardan voz kechish va stomatologik nazoratni muntazam olib borish zarur. Zamonaviy stomatologiya yutuqlari bilan bir qatorda Abu Ali ibn Sinoning gigiyena va profilaktikaga oid qarashlari ham periodontal salomatlikni saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, periodontal kasalliklarning kelib chiqish sabablari ko'p omilli bo'lib, ular mikroorganizmlar, noto'g'ri gigiyena, zararli odatlar, ichki kasalliklar va ekologik omillar bilan bog'liqdir. Kasalliklarni erta aniqlash, profilaktika choralariga amal qilish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish periodontal salomatlikni saqlashning asosiy omillari hisoblanadi.

Noto'g'ri ovqatlanish ham periodontal kasalliklarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Vitamin va mineral moddalar yetishmovchiligi milklarning himoya xususiyatini pasaytiradi. Ayniqsa, C vitamini tanqisligi milklarning qonashiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, shirin mahsulotlarni ko'p iste'mol qilish bakteriyalar faoliyatini kuchaytiradi va yallig'lanish xavfini oshiradi.

Chekish periodontal kasalliklarning eng xavfli omillaridan biri hisoblanadi. Tamaki mahsulotlari tarkibidagi zaharli moddalar milk to'qimalarida qon aylanishini buzadi va immun tizimining himoya faoliyatini pasaytiradi. Natijada yallig'lanish jarayoni tezlashadi va davolash samaradorligi kamayadi. Chekuvchilarda parodontitning og'ir shakllari ko'proq uchraydi.

Organizmning umumiy kasalliklari ham periodontal to'qimalarga ta'sir qiladi. Qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari va immun tizimi buzilishlari periodontal kasalliklar rivojlanish xavfini oshiradi. Ayniqsa, diabet bilan kasallangan bemorlarda milk yallig'lanishi og'irroq kechadi va davolash jarayoni sekinlashadi. Shu sababli stomatologik kasalliklarni davolashda umumiy sog'liq holatini ham hisobga olish zarur.

Stress va asabiy zo'riqish ham periodontal kasalliklarning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillardan biridir. Kuchli stress organizmning himoya tizimini susaytirib, bakterial infeksiyalarga moyillikni oshiradi. Bundan tashqari, stress holatida ayrim insonlarda tishlarni g'ijirlatish odati kuzatiladi, bu esa periodontal to'qimalarga qo'shimcha yuklama beradi.

Zamonaviy stomatologiyada periodontal kasalliklarni erta aniqlash uchun rentgenografiya, ultratovush diagnostikasi va periodontal zondlash usullari qo'llaniladi. Erta diagnostika kasallikning asoratlarini oldini olishda katta ahamiyatga ega. Davolashda professional gigiyena, tish toshlarini tozalash, antiseptik vositalar va fizioterapevtik usullar qo'llaniladi. Og'ir holatlarda jarrohlik muolajalari ham amalga oshiriladi.

Xulosa

Periodontal kasalliklar og'iz bo'shlig'ida keng tarqalgan yallig'lanish kasalliklari bo'lib, ular inson salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu kasalliklarning asosiy sabablari mikroorganizmlar, noto'g'ri gigiyena, zararli odatlar, noto'g'ri ovqatlanish va umumiy organizm kasalliklari bilan bog'liqdir. Zamonaviy stomatologiyada erta diagnostika va profilaktika usullarining rivojlanishi periodontal kasalliklarning oldini olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, Abu Ali ibn Sinoning gigiyena va sog'lom turmush tarzi haqidagi qarashlari bugungi stomatologiyada ham muhim ahamiyat kasb etadi. Profilaktik choralarni kuchaytirish va aholining stomatologik bilimlarini oshirish periodontal kasalliklarni kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tib qonunlari. Toshkent: Fan nashriyoti, 1980.
2. Axmedov A. Periodontal kasalliklar diagnostikasi va davolash. — Toshkent, 2021.
3. Rasulov X. Terapevtik stomatologiya. — Samarqand, 2020.
4. Newman M. Clinical Periodontology. — London, 2019.
5. WHO Oral Health Report. Geneva, 2022.
6. Karimov B. Zamonaviy stomatologiyada profilaktika usullari. — Buxoro, 2023.